

Bibeltime på Bibelkurset på Fossnes november 13.11.15

Emne: Hvorfor Luthersk? – Det private skriftemål

Vi har så langt vært sammen i tre timer om emner knyttet til Martin Luther og arven fra reformasjonen, hvor vi har sett på noen av de helt sentrale tema i arven fra reformasjonen.

Vi startet med å se på Luthers lange kamp for å finne en nådig Gud, og hvordan han til slutt fikk lys over evangeliet og Skriftens lære om rettferdiggjørelsen.

Vi har også sett på hvordan Luther i forlengelsen av dette fikk klarhet over et annet forhold i Skriften, nemlig forholdet mellom lov og evangelium. Siste time tok vi opp dette med Skriften alene.

Denne siste timen annonserte jeg allerede på tirsdag at vi skulle trekke frem en sak i arven fra reformasjonen som jeg frykter at glemselens støv har lagt seg over. Dette blir en slags «frem fra glemselen»-time. Den sak vi skal se på var svært viktig for Luther, og en viktig del av den lutherske arven, men som jeg tror vi har glemt eller forsømt ikke minst i våre lavkirkelige sammenhenger.

Luthers oppgjør med katolsk skriftepraksis

Det vi da skal se nærmere på er det private skriftemål. Og hva er så det for noe, vil kanskje noen av dere spørre?

Det private skriftemål er i evangelisk tradisjon dette at en troende bekjenner en eller flere synder for en bror eller søster, eller en skriftefar, f.eks. en predikant eller prest og får tilsagt syndenes forlatelse for den synd som er bekjent. Jeg vil snart vise hvilke skriftsteder som taler om dette. Først skal vi imidlertid si noe om Luthers syn på skriftemålet, og det oppgjør han tok med den katolske forståelsen av skriftemålet.

Den katolske lære om omvendelsen, eller boten som det har blitt kalt, bestod av tre deler, angeren, skriftemålet og godtgjørelsen. Vi var inne på disse ting i den første timen. Jeg vil nå bare helt kort si litt om hva den katolske kirke lærte om disse tre ting.

Om angeren lærte man at den måtte ha en viss kvalitet for at den skulle være gyldig. Angeren måtte bestå av en viss grad av kjærlighet til Gud. Videre lærte man at når en troende angret på rett måte var dette en god gjerning som gjorde seg fortjent til syndenes forlatelse. Den rette anger var en betingelse for at Gud kunne tilgi synd. Dersom angeren ikke var rett, kunne den troende ikke være viss på om han eide syndenes forlatelse hos Gud. Luther avviste hele denne læren om angeren, og sa at den var i strid med Skriftens ord. Og det var jo dette med den rette anger som ble et av de store problem for Luther i hans egen kamp til fred. Han kunne aldri finne en slik rett anger hos seg selv.

Om skriftemålet lærte man at en troende måtte fremsi over hode alle sine synder, skjulte som åpenbare, for en prest. Dette var helt enkelt en betingelse for å få syndenes forlatelse. Dersom det var synder man ikke hadde bevissthet om når en skriftet, men som en kom på i etterkant,

måtte dette straks bekjennes for en prest. Også denne tankegang avviser Luther helt bestemt som skriftstridig.

Til slutt lærte man om godtgjøringen at en troende som kompensasjon for de synder en hadde gjort og bekjent for en skriftefar, måtte utføre visse gjerninger som en slags soning eller godtgjøring. Luther skriver om dette i de schmalkaldiske artikler:

Men det aller verste [i den katolske læren om omvendelsen] var godtgjørelsen for syndene. For intet menneske kan vite hvor meget han må gjøre for å godtgjøre en eneste synd, og enda mindre hvordan han skal godtgjøre dem alle. Men de fant på et råd. Man satte nemlig opp små godtgjørelser som var lette å utføre, som for eksempel det å be fem Fadervår, faste en dag osv. For resten av boten henviste man dem til skjærsilden.¹

Skjærsilden var det pinested de troende kom til dersom en ikke her i livet hadde rukket å godtgjøre for alle sine synder. Så fortsetter Luther:

Men her var det også bare jammer og nød. Noen mente at de aldri ville komme ut av skjærsilden, ettersom det etter de gamle kanoniske reglene skulle sju års bot til for å godtgjøre for en dødssynd. Likevel satte man sin lit til menneskets egne gjerningers godtgjørelse. Hvis det hadde vært mulig å prestere en fullkommen godtgjørelse, ville man ha satt sin lit til denne, og verken troen eller Kristus ville ha gavnet dem. Men dette var jo umulig. Om man så hadde gjort bot i hundre år på den måten, ville man jo aldri ha visst om man hadde gjort nok bot. Og dermed måtte man alltid gjøre bot, men aldri nå fram til sann omvendelse.

Luther avviste altså meget bestemt hele den katolske lære om godtgjørelsen. Den sanne godtgjørelse, sier Luther, består ikke i noe jeg er eller vil, sier eller gjør, men «Guds Lams lidelse og blod, han som bærer verdens synd.»²

Mot den katolske kirkes lære om omvendelsen sier Luther at den sanne omvendelse eller bot består av to ting, nemlig angeren over synden og troen på syndenes forlatelse. Omvendelse er anger og tro. Verken mer eller mindre. Loven skaper anger og frykt for Gud, evangeliet skaper troen som gjør meg rettferdig for Gud.

I Luthers tale om omvendelsen har altså skriftemålet og godtgjøringen ingen plass. Skriftemålet er ikke nødvendig til frelse sier Luther, og godtgjøringen er oppdiktet av mennesker og har ingen rot i skriften.

Allikevel møter vi over alt hos Luther, i mange av hans sentrale skrifter, at han hegner og verner om nettopp skriftemålet, og da særlig det private skriftemål.

Hvorfor beholdt Luther det private skriftemål?

Hvorfor var det så viktig for Luther å beholde det private skriftemål?

Han svarer på dette spørsmål i artikkelen om skriftemålet i de schmalkaldiske artikler som er en av de lutherske bekjennelsesskrifter:

Ettersom absolusjonen (avløsningen) eller nøklemakten er en hjelp og trøst mot synden og den vonde samvittigheten, og er innstiftet i evangeliet av Kristus, må man på ingen måte la skriftemålet og avløsningen komme bort i kirkene.³

Og han fortsetter litt lenger nede:

Men oppramsingen av synder skal være fritt for enhver. Han avgjør selv hva han vil fortelle og ikke fortelle.

Avløsningen, dvs. tilsigelsen av syndenes forlatelse var det viktigste for Luther med å beholde skriftemålet. Skriftemålet er ikke noe annet enn å forkynne evangeliet for en synder som kjemper, sliter og strever med synden og som ønsker hjelp mot synden.

Derfor brukte Luther selv flittig det private skriftemål hele sitt liv. I sine skrifter er han ofte inne på hvor viktig skriftemålet og avløsningen er i kampen mot synden og som hjelp til å tro evangeliet og få fred i samvittigheten.

I sin store nåde har Gud gjort det slik at han har sørget for at evangeliet forkynnes for oss på mange ulike måter. Det er ikke riktig av oss å forakte noen av disse måter Gud har gitt oss sitt evangelium på, men vi skulle flittig bruke alle disse midler som våpen i kampen mot synden. I artikkelen om evangeliet i de schmalkaldiske artikler, nevner Luther fem slike måter som Gud lar evangeliet komme til oss på:

Evangeliet gir ikke bare én måte råd og hjelp mot synden, for Gud er overmåte rik i sin nåde. Først ved det muntlige ord, hvorved syndenes forlatelse blir forkynt i hele verden, og dette er evangeliets egentlige embete. For det andre ved dåpen. For det tredje ved alterets hellige sakrament. For det fjerde ved nøklemakten [dvs. skriftemålet og avløsningen], og likeså ved brødrenes innbyrdes samtale og trøst.⁴

Hva sier Bibelen om skriftemålet og avløsningen?

Hvilke tekster i Bibelen var det Luther viste til som belegg for skriftemålet og tilsigelsen av syndenes forlatelse? Den som leser de avsnitt jeg har vist til i de schmalkaldiske artikler i sammenheng vil se at det er en lang rekke skriftsteder som siteres og brukes.

Det aller viktigste av disse steder, og som er det sted Luther viser til når han sier at denne ordningen er innstiftet av Kristus selv, er Matt 18:15-20:

Men om din bror synder mot deg, så gå og tal ham til rette, han og du alene. Hører han på deg, har du vunnet din bror. Men hører han ikke, så ta med deg en eller to andre, for at enhver sak skal stå fast ved to eller tre vitners utsagn. Men vil han ikke høre på dem, da si det til menigheten. Hører han heller ikke på menigheten, da skal han være for deg som en hedning og en toller! Sannelig sier jeg dere: Alt dere binder på jorden, skal være bundet i himmelen, og alt dere løser på jorden, skal være løst i

himmelen. Igjen sier jeg dere: Alt det to av dere på jorden blir enige om å be om, skal dere få av min Far i himmelen. For hvor to eller tre er samlet i mitt navn, der er jeg midt iblant dem.

Her innstifter Jesus det som har blitt kalt binde- og løsemakten. Det betyr at Jesus har gitt sine troende venner makt til å binde synd og løse synd på jorden, og at det som blir gjort på jorden også er virkekraftig og gyldig i himmelen.

For å forstå hva dette dreier seg om må en lese disse versene i den sammenheng de står i her i Matteusevangeliet. I kap. 18:1ff taler Jesus først om hvordan et menneske blir omvendt og kommer inn i himlenes rike (v. 1-5). Deretter tar han opp ulike forhold som kan volde et menneske fortapelse, og lede det bort fra himlenes rike. Det første han nevner er forførelser (v. 6-7), det andre er fristelser som kommer fra menneskets eget hjerte (v. 8-9).

Både forførelsene og fristelsene utgjør en alvorlig og stor trussel for en kristen. Det store alvor ligger i at disse ting kan lede meg i den evige fortapelse i helvetes ild. Jesus taler meget skarpe, klare og advarende ord om dette her i Matt 18.

Når Jesus skal oppsummere sin tale om disse ting sier han i v. 10-14:

Se til at dere ikke forakter én av disse små! For jeg sier dere at deres engler i himmelen ser alltid min himmelske Fars åsyn. For Menneskesønnen er kommet for å frelse det som var fortapt. Hva mener dere? Dersom en mann har hundre sauer og én av dem går seg vill forlater han ikke da de nittini i fjellet, og går av sted og leter etter den som har gått seg vill? Og skulle han finne den, sannelig sier jeg dere: Han gleder seg mer over den ene enn over de nittini som ikke har gått seg vill. Slik er det heller ikke deres himmelske Fars vilje at en eneste av disse små skal gå fortapt.

Vi skal altså merke oss nøye at bakgrunnen for ordene om binde- og løsemakten er at et Guds barn lever i en virkelighet her på jorden hvor han står overfor alvorlige farer som kan lede ham i fortapelsen, enten det er forførelser eller fristelser til synd.

Men vår Far i himmelen våker over sine små, og som den gode hyrde setter han himmel og jord i bevegelse for å bevare, og for å søke og berge den som har forvillet seg eller står i fare for å komme bort. Han vil ikke at noen av sine skal gå fortapt.

Nettopp på denne bakgrunn er det Jesus har forordnet dette med binde- og løsemakten. Han har innsatt en ordning mellom kristne brødre og søstre for å hjelpe hverandre slik at synden ikke får makt over oss og fører oss i fortapelsen. Denne ordningen går i korthet ut på at de troende skal tale med hverandre om sine synder.

V. 15: «Men om din bror synder mot deg, så gå og tal ham til rette, han og du alene. Hører han på deg, har du vunnet din bror.» Skriften forutsetter at dersom vi synder mot hverandre skal vi enten bekjenne dette uoppfordret eller ta opp slike ting med hverandre.

Nå er det imidlertid slik at det ikke er alle synder vi skal påpeke hos hverandre. Skriften formaner oss til å bære hverandres byrder. Det er mange ting kristne brødre og søstre i

tålmodighet skal bære uten å si noen ting. I hjerte skal en tilgi og bære over med hverandre. Det kan til og med tenkes at det kunne virke mot sin hensikt hele tiden å påpeke alle slags svakheter og synder hos hverandre.

Men det er synder som kan være av en slik art at det er avgjørende å tale ut om det, for at synden ikke skal få makt over oss og føre oss i fortapelsen, og det er slike synder det tales om her. Det tales om synder som er av en slik art at dersom det ikke nytter å ta opp saken på tomannshånd, så skal man ta med seg en annen person og tale om saken. Og dersom heller ikke det nytter skal en legge saken frem for menigheten. Og lytter vedkommende ikke da heller, skal vedkommende støtes ut og betraktes som en hedning. Dette er kirketukten, eller menighetstukten, som også Paulus taler om i 1Kor 5.

I slike samtaler når en taler med hverandre om hverandres synd, da har Gud innsatt binde og løsemakten, som da betyr at der et menneske bekjenner sin synd der har den troende fått fullmakt til å tilsi dette mennesket syndenes forlatelse i Jesu sted, og denne syndstilgivelse løser dette menneske fra dets synd også i himmelen. Det som i virkeligheten da skjer, er at evangeliet om syndenes forlatelse forkynnes helt konkret inn i dette menneskes hjerte med hensyn til den konkrete synd som er bekjent.

Og motsatt, dersom et menneske ikke bekjenner sin synd, skal dette mennesket bindes i sin synd. Når mennesket slik bindes på jorden er det også bundet i himmelen. Det blir da en ytre akt hvor det faktum gjøres klart for dette mennesket som allerede er den åndelige realiteten, nemlig at synden ikke er tatt bort, men tvert imot skiller dette mennesket fra livssamfunnet med Gud. Det blir en konkret forkynnelse direkte til dette mennesket av lovens ord om skyld, dom og fortapelse.

En kunne i denne forbindelse også nevne ordene i Jak 5:16 hvor det står: «Bekjenn deres synder for hverandre og be for hverandre.»

Gud har altså satt en ordening mellom oss som skulle være en hjelp i kampen mot synden. Gjennom denne ordningen vil han gi oss hjelp til å leve i lyset med våre liv. Han vil hjelpe oss slik at synden ikke får makt over oss, fører oss i fortvilelse eller i verste fall bort fra ham. Han vil hjelpe oss til konkret å tro syndenes forlatelse, gi oss frimodighet innfor Guds åsyn og fred og glede i samvittigheten.

I det lutherske bekjennelsesskriftet Confessio Augustana som ble skrevet av Philipp Melancthon settes skriftemålet og da særlig absolusjonen, syndstilgivelsen, opp som et sakrament på like linje med dåpen og nattverden. Dersom en definerer et sakrament som et løfte om nåde og syndenes forlatelse knyttet til et ytre tegn, tjener den muntlige tilsigelsen av syndenes forlatelse evt. med håndspåleggelse som det ytre tegn, og løftet i Matt 18:18 som løftet som lover syndenes forlatelse. Hvordan en definerer dette er ikke så viktig, og det var heller ikke viktig for reformatorene.

Poenget er at dette allikevel sier noe om hvor høyt de satte det private skriftemål. En kristen skulle med åpne armer ta imot all den hjelp Gud gav for å få hjelp mot synden og til å tro syndenes forlatelse og få fred i samvittigheten.

Praktisk veiledning i Luthers lille katekisme

Under forberedelsene mens jeg drev og jobbet med dette emnet, spurte jeg flere om de hadde inntrykk av at det private skriftemål var i bruk i våre sammenhenger i dag. De jeg spurte bekreftet min antakelse, nemlig at det private skriftemål er ukjent eller praktisk talt ikke i bruk mange steder i våre lavkirkelige sammenhenger i dag.

Det nærmeste man kommer dette, er sjelesorgsamtalen. Sjelesorgsamtalen er en uvurderlig hjelp i kampen mot synden. Jeg antar at de fleste av oss har erfart å få være i sjelesorg som ble til avgjørende hjelp for troen og gudslivet, og til avgjørende hjelp i kampen mot synden og til å tro syndenes forlatelse.

Men sjelesorgsamtale og privat skriftemål er ikke samme sak. Nå vil et skriftemål ofte også bestå av en sjelesorgsamtale. Og en sjelesorgsamtale kan utmerket godt ende med et skriftemål og avløsning. Men jeg tror de fleste sjelesorgsamtaler i vår midte ikke inneholder skriftemål og avløsningen i ren form.

Og det var dette som var så viktig for Luther. Derfor vil jeg nå til slutt si noe mer om hva et skriftemål med avløsning rent konkret går ut på.

Kort sagt består skriftemålet av to deler: syndsbejennelse og avløsning. Jeg vil si noe om hver av disse.

Det var alltid et avgjørende poeng for Luther at syndsbejennelsen i skriftemålet skulle være en konkret hjelp mot synden, og ikke som en opprømsing av synder som skulle gi meg noen fortjeneste hos Gud.

Og jeg vil da sitere litt fra Martin Luthers lille katekisme. Helt kort vil jeg bare repetere at Den lille katekisme består av fem deler. 1) De ti bud, 2) troen, 3) Fadervår, 4) dåpen og 5) nattverden. Den fjerde parten er delt i to avsnitt. Først kommer et avsnitt om dåpen, så et avsnitt om skriftemålet.

Etttersom jeg tror delen om skriftemålet er ganske ukjent for mange vil jeg ta frem dette. Luther starter med følgende spørsmål:

Hva er skriftemål?

Han svarer:

Skriftemålet består av to deler: Den ene delen er at en bekjenner synden, den andre at en tar imot absolusjonen eller syndenes forlatelse av skriftefarens som av Gud selv, og ikke tviler på dette, men tror fullt og fast at syndene dermed er tilgitt hos Gud i himmelen.

Det vil mange ganger være vanskelig for en kristen å tro at syndene mine virkelig er forlatt. Kan jeg virkelig være en kristen slik som jeg er? En bekjenner syndene for Gud og ønsker ikke noe annet enn å leve i lyset. Men så er det kanskje særlige ting som en sitter fast i og

strever spesielt med. Da kan det være vanskelig å tro syndenes forlatelse. Her kan nettopp skriftemålet og absolusjonen være til uvurderlig hjelp.

Luther fortsetter med å stille følgende spørsmål:

Hvilke synder skal en da skrifte? For Gud skal en bekjenne seg skyldig i alle synder, også i dem vi ikke vet om, slik som vi gjør i Fadervår. Men for skriftefaren skal vi bare bekjenne de synder vi vet om og føler i hjertet.

Hvilke synder er det? Se på din stand etter de ti bud, om du er far, mor, sønn, datter, arbeidsgiver eller arbeidstaker, om du har vært ulydig, utro, lat om du har gjort noe ondt mot noen i ord eller handlinger, om du har stjålet, vært forsømmelig eller skjodesløs eller gjort skade.

Luther fortsetter så:

Kjære, lær meg en kort måte å skrifte på!

Slik kan du si til din skriftefar: «Kjære skriftefar! Jeg ber deg høre skriftemålet mitt og tilsi meg syndenes forlatelse for Guds skyld.» «Si fram!» En tjener kan f.eks. si: «Jeg arme synder bekjenner at jeg for Gud er skyldig i alle synder. Særlig bekjenner jeg for deg at jeg dessverre har vært utro i tjenesten, for de og de ganger har jeg ikke gjort det mine overordnede bad meg om. Jeg har irritert dem og vært årsak til at de bannet. Jeg har vært forsømmelig og vært skyld i at det skjedde skade. Jeg har også vært uforskammet i ord og handling, vært vred på mine arbeidskamerater og knurret og bannet mot mine overordnede osv. Alt dette gjør meg vondt, og jeg be om nåde. Jeg vil forbedre meg.»

En husfar eller husmor kan f.eks. si slik: «Særlig bekjenner jeg for deg at jeg ikke har ledet mine barn og hele min familie med troskap til Guds ære. Jeg har bannet og gitt et dårlig eksempel med usømmelige ord og gjerninger, gjort min nabo skade og baktalt ham, skaffet meg penger på uærlig vis.» Videre det som en ellers har gjort mot Guds bud og sin stand osv.

Men den som ikke kjenner seg tyngt av slike eller enda større synder, skal ikke være engstelig for det, eller lete etter eller dikte opp andre synder, og på den måten gjøre skriftemålet til en pine. Nevn derimot en eller to synder som du vet om, slik: «Særlig bekjenner jeg at jeg en gang har bannet, like ens har jeg talt usømmelig, forsømt det og det osv.» La det så være nok med det!

Men hvis du slett ikke vet om noen synd (det kan vel ikke være mulig), så nevnt heller ikke noe spesielt med ta imot tilgivelsen etter det alminnelige skriftemål som du for Gud avlegger for skriftefaren.

Til slutt anviser Luther hva skriftefaren skal svare til denne bekjennelse

«Gud være deg nådig og styrke din tro! Amen.» Videre: «Tror du også at min tilgivelse er Guds tilgivelse?» «Ja, kjære skriftefar.» Så skal han si: «Deg skje som du tror! Etter vår Herre Jesu Kristi befaling tilgir jeg deg dine synder i Faderens, Sønnens og Den Hellige Ånds navn. Amen. Gå bort i fred!»

Men den som er sterkt tynget i samvittigheten eller er bedrøvet og anfektet, dem vil en skriftefar vel vite å trøste og hjelpe fram til troen ved flere ord fra Skriften. Dette skal bare være en alminnelig måte å skrifte på for det enkle folk.

Noen praktiske råd

Jeg ønsker med denne timen å oppmuntre til at det private skriftemål blir tatt i bruk imellom oss. Først og fremst fordi jeg ser i Guds ord at dette er en hjelp mot synden som Jesus selv har gitt oss.

Men en flittig bruk av det private skriftemål mellom oss, krever et par ting av oss. For det første at dette er en ordning som vi kjenner til, og at vi ser at dette først og fremst er en hjelp gitt oss av Jesus selv til å leve i lyset, for at synden skal miste sin makt i våre liv og til å tro syndenes forlatelse og at jeg skal få være et Guds barn for Jesu skyld.

Dernest er det avgjørende at den som kommer og ønsker et privat skriftemål kan være helt trygg på at den andre er forpliktet på en absolutt taushet. Dersom en faktisk skal åpne seg for et annet menneske og sette ord på de synder som en sliter og strever med, skammer seg dypt over og frykter for at skulle bli kjent for andre mennesker, da er det helt avgjørende at den en går til kjenner seg forpliktet på absolutt taushet.

Du som mottar og hører et skriftemål og tilsier syndenes forlatelse i Guds sted, du bør helst ha noe erfaring med deg selv og ditt eget hjerteliv. Du må kjenne til at det ikke er den ting en kristen ikke kan streve med, kjempe med og ligge under for. Dersom du på noen som helst måte gjennom kroppsspråk eller ord, signaliserer at det som du har fått høre gjennom skriftemålet er for dumt, skittent, uverdigg eller lignende ting, da har du gjort umåtelig stor skade.

Dersom du sitter med haken i fanget og det lyser ut av øynene dine at dette hadde du aldri trodd om vedkommende, vitner dette om stor åndelig uforstand, og kanskje også at du ikke har så stor erkjennelse av hvem du selv er etter naturen.

Du må forutsette at den som kommer til deg, oppriktig søker hjelp mot synden, oppriktig ønsker å leve i lyset med sitt liv og oppriktig ønsker å innrette sitt liv etter Guds ord. Du må vite at det har kostet det mennesket som kommer til deg uendelig mye å komme, og at du kan være det eneste menneske i verden som blir betrodd de ting som blir deg fortalt. En skriftefar må være seg bevisst at en blir betrodd en veldig tillit og et veldig ansvar.

Dersom du som lytter til et skriftemål på noen som helst måte antyder eller forteller om ting som har blitt deg betrodd til noe annet menneske, skal du vite at du har gjort deg skyld i en alvorlig synd og voldt stor skade. Ikke engang din kone eller mann skal vite noen verdens ting om slikt som har blitt deg betrodd i et skriftemål.

Som jeg nevnte innledningsvis er det ikke noe i veien for ut fra Guds ord at skriftemål og absolusjon kan utføres av hvem som helst i menigheten. Du kan skrive for en hvilken som helst bror eller søster som du har tillit til, og du blir betrodd å lytte til et skriftemål, kan tilsi syndenes forlatelse i Guds sted.

Allikevel vil jeg med utgangspunkt i det vi nettopp har snakket om anbefale at du går til noen med litt erfaring. Det behøver ikke å være en predikant eller prest. Det kan være en åndelig moden mann eller kvinne. Det avgjørende er at det er noen du har tillit til at vil ta deg alvorlig dersom du kommer.

¹ Konkordieboken s. 250-251 (schm. art. del 3, art. 3 om boten).

² Konkordieboken s. 253 (schm. art. del 3, art. 3 om boten).

³ Konkordieboken s. 255 (schm. art. del 3, art. 8 om skriftemålet).

⁴ Konkordieboken s. 254 (schm. art. del 3, art. 4 om evangeliet).